

MUHABBAT DISKURSINING GENDER TAVSIFI

Djabborova Nodira Axmadjonovna

University of Economics and Pedagogy NOTM

Xorijiy tillar kafedrası v.b.dotsenti

Andijon, O‘zbekiston

nodira.djabbarova@bk.ru

+998932542425

Annotasiya: Ushbu maqola zamonaviy tilshunoslik va diskurs tadqiqotlari kontekstida sevgi suhbatining gender o'ziga xosligini o'rganadi. Unda sevgi muloqotidagi erkaklar va ayollarning nutq xatti-harakatlari tahlil qilinadi, gender bilan belgilangan gaplarning shakllanishidagi pragmatik, kognitiv va sotsiomadaniy omillar aniqlanadi. Ushbu tadqiqotning nazariy asoslari gender tilshunosligi, diskurs tahlili va kognitiv tilshunoslikdagi asarlardan olingan.

Kalit so'zlar: sevgi suhbat, gender, nutq strategiyasi, kommunikativ xatti-harakatlar, gender tilshunosligi, pragmatika.

Kirish. Zamonaviy tilshunoslikda diskurs inson tafakkuri, ijtimoiy munosabatlar va madaniy qadriyatlarining tildagi ifodasi sifatida talqin qilinadi. Diskurs nafaqat voqelikni aks ettiruvchi, balki uni shakllantiruvchi ijtimoiy-madaniy mexanizm sifatida qaraladi [1]. Shu nuqtayi nazardan, muhabbat diskursi insonning hissiy dunyosi, gender identifikatsiyasi va ijtimoiy rollarining tildagi namoyon bo'lishini o'rganish uchun muhim tadqiqot obyekti hisoblanadi.

Muhabbat diskursi lingvistik, kognitiv va sotsiomadaniy omillarni o'zida mujassam etgan murakkab kommunikativ hodisa bo'lib, unda erkaklar va ayollarning nutqiy xulq-atvoridagi farqlar yaqqol namoyon bo'ladi. Zamonaviy gender tadqiqotlari tilning gender identifikatsiyasini shakllantirishdagi rolini alohida ta'kidlaydi [2]. Gender ijtimoiy jihatdan shakllangan kategoriya sifatida qaralib, til orqali qayta ishlab chiqiladi va mustahkamlanadi [3]. Shu bois muhabbat diskursi gender farqlarining namoyon bo'lish maydoni sifatida alohida ahamiyatga ega.

Ayniqsa, globallashuv va raqamli kommunikatsiya sharoitida muhabbat diskursidagi gender xususiyatlari dinamik xarakter kasb etmoqda. Ijtimoiy tarmoqlar va raqamli muloqot muhabbatga oid nutqiy strategiyalarni o'zgartirib, an'anaviy gender modellarini qayta ko'rib chiqishga olib kelmoqda [4].

Ushbu tadqiqotning dolzarbligi muhabbat diskursining gender xususiyatlarini kompleks lingvistik tahlil qilish zarurati bilan belgilanadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Literature review): Muhabbat diskursi va gender masalalari bo'yicha tadqiqotlar turli lingvistik yo'nalishlarda amalga oshirilgan. Tanqidiy diskurs tahlili doirasida N. Fairclough diskursni ijtimoiy munosabatlarni shakllantiruvchi mexanizm sifatida baholaydi [1]. J. Gee diskursni ijtimoiy identifikatsiya va madaniy qadriyatlarining tildagi ifodasi sifatida talqin qiladi [5]. Uning fikricha, diskurs insonning ijtimoiy rollarini belgilashda muhim vosita hisoblanadi. Gender lingvistikasi sohasida P. Eckert va S. McConnell-Ginet til va gender o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni asoslab bergan [2]. Ular genderni biologik emas, balki ijtimoiy va madaniy konstrukt sifatida talqin qiladilar.

D. Cameron tilning gender identifikatsiyasini shakllantirishdagi rolini ta'kidlab, gender farqlarini diskurs orqali tahlil qilish zarurligini ko'rsatadi [3].

J. Coates erkaklar va ayollar nutqidagi farqlarni sotsiolingvistik nuqtayi nazardan tahlil qilib, ayollar nutqi ko'proq hissiy va munosabatga yo'naltirilganligini ta'kidlaydi [6]. J. Holmes va M. Meyerhoff til va gender munosabatlarini kompleks tahlil qilib, gender farqlarining leksik va pragmatik xususiyatlarini ko'rsatib bergan [7].

M. Lazar tanqidiy gender diskurs tahlili konsepsiyasini ishlab chiqqan bo'lib, tildagi hokimiyat va tengsizlik munosabatlarini tahlil qilishni taklif etadi [8].

P. Baker raqamli diskursda gender xususiyatlarining o'zgarishini tahlil qilib, zamonaviy kommunikatsiyada gender chegaralari nisbiy xarakterga ega ekanligini ta'kidlaydi [4].

O'zbek tilshunosligida ham diskurs va gender masalalariga bag'ishlangan tadqiqotlar mavjud. A. Abdullayev diskurs nazariyasining asosiy qoidalarini tahlil qilgan [9]. N. Karimova gender lingvistikasining nazariy asoslarini ishlab chiqqan [10]. Shu bilan birga, muhabbat diskursi masalasi maxsus tadqiqot obyekti sifatida yetarlicha o'rganilmagan. Shu bois mazkur tadqiqot ushbu bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan.

Tadqiqot metodologiyasi (Research Methodology): Ushbu tadqiqot fanlararo yondashuv asosida amalga oshirildi. Asosiy metodlar quyidagilardan iborat:

1. Diskurs tahlili — muhabbatga oid nutqiy materiallarning lingvistik xususiyatlarini tahlil qilish uchun qo'llanildi [1].
 2. Gender lingvistik tahlil — erkaklar va ayollar nutqidagi farqlarni aniqlash uchun ishlatildi [2].
 3. Leksik-semantik tahlil — muhabbat konseptiga oid leksik birliklarni o'rganish uchun qo'llanildi [6].
 4. Pragmatik tahlil — kommunikativ strategiyalar va nutqiy taktikalarni aniqlashga xizmat qildi [7].
 5. Kognitiv tahlil — muhabbat konseptining metaforik modellarini aniqlash uchun ishlatildi [5].
- Tadqiqot materiallari sifatida badiiy adabiyot, media matnlari, shaxsiy yozishmalar va raqamli muloqot namunasi olindi.

Tahlil va natijalar (Analysis and results): Tahlil natijalari muhabbat diskursida gender farqlari turli lingvistik darajalarda namoyon bo'lishini ko'rsatdi.

Ayollar nutqida hissiy leksika, ekspressiv birliklar va metaforalar yuqori chastotaga ega ekanligi aniqlandi [6]. Erkaklar nutqida esa neytral va pragmatik leksika ustunlik qiladi [4]. Sintaktik daraja- Ayollar nutqi murakkab sintaktik konstruksiyalar, ritorik savollar va takrorlar bilan xarakterlanadi. Erkaklar nutqi esa qisqa, to'g'ridan to'g'ri va ratsional konstruksiyalar bilan ajralib turadi [7].

Pragmatik daraja- Ayollar nutqi yaqinlik, hamdardlik va emotsional qo'llab-quvvatlash strategiyalariga asoslanadi. Erkaklar nutqi esa nazorat, maqsadga yo'naltirilganlik va dominantlik strategiyalari bilan tavsiflanadi [3].

Kognitiv daraja- Muhabbat konsepti ayollar diskursida hissiy holat yoki ma'naviy bog'liqlik sifatida, erkaklar diskursida esa harakat yoki maqsadga erishish jarayoni sifatida talqin qilinadi [5].

Raqamli diskurs tahlili shuni ko'rsatdiki, zamonaviy kommunikatsiyada gender farqlari qisman kamaygan bo'lsa-da, ular to'liq yo'qolmagan [4].

Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendation): Tadqiqot natijalari muhabbat diskursi gender identifikatsiyasining muhim komponenti ekanligini ko'rsatdi. Gender farqlari tilning leksik, sintaktik, pragmatik va kognitiv darajalarda namoyon bo'ladi. Muhabbat diskursi nafaqat shaxsiy

hissiy munosabatlarni, balki ijtimoiy va madaniy qadriyatlarni ham aks ettiradi. Shu ma'noda u gender stereotiplari va ijtimoiy rollarning tildagi ifodasi sifatida namoyon bo'ladi [1].

Zamonaviy jamiyatda gender rollarining o'zgarishi muhabbat diskursida gibrid nutqiy modellarning paydo bo'lishiga olib kelmoqda. Bu holat tilning dinamik tabiatini va gender kommunikatsiyasining o'zgaruvchanligini ko'rsatadi [2].

Tadqiqotning nazariy ahamiyati gender lingvistikasi va diskurs tahlili sohasini boyitishda, amaliy ahamiyati esa ta'lim, kommunikatsiya va madaniyatlararo muloqotda qo'llash imkoniyatlarida namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Fairclough N. Discourse and Social Change. — London: Routledge, 2003.
2. Eckert P., McConnell-Ginet S. Language and Gender. — Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
3. Cameron D. Language, Gender and Sexuality. — Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
4. Baker P. Sociolinguistics and Corpus Linguistics. — Edinburgh: Edinburgh University Press, 2010.
5. Gee J.P. An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method. — London: Routledge, 2014.
6. Coates J. Women, Men and Language. — London: Routledge, 2013.
7. Holmes J., Meyerhoff M. The Handbook of Language and Gender. — Oxford: Blackwell, 2003.
8. Lazar M. Feminist Critical Discourse Analysis. — London: Palgrave Macmillan, 2005.